

Martori evrei ai unui secol românesc

- Viața unei comunități cuprinsă în viața unui om -
OSCAR ROȘEANU (Oszkar Rosenfeld)

Oscar Roșeanu este un fost profesor de chimie, pensionar, acum în vârstă de 85 de ani. Locuiește împreună cu soția sa într-un bloc din București, aproape de centrul orașului, într-o zonă de case. Are numeroase realizări în cariera didactică, printre care și brevete de invenție pentru aparatură didactică de specialitate.

O parte au fost duși în Transnistria, o parte au plecat în Israel...

Bunicii paterni veneau de undeva din Galiția și s-au așezat la Barul Mare (Baru), un sat, comună, dacă vreți să o onorați, între Petroșani și Hațeg (în județul Hunedoara). Tatăl meu a rămas orfan de mic. Bunicul, David Rosenfeld, a fost cărciumar. Era o persoană religioasă, avea o carte de rugăciuni și știa să se roage. Nu purta haine tradiționale, în sat nu se purtau. Acasă vorbeau ungurește. Despre rudele bunicului nu știu nimic. Bunicul a murit prin 1921, iar bunica, Etelka Rosenfeld, cred că a murit înaintea lui.

Tatăl meu a avut mai mulți frați: Pepi Klein (născută Rosenfeld), Etus Baum (născută Rosenfeld), pe urmă erau Bela Rosenfeld și Benjamin Rosenfeld. Toți au fost născuți la Barul Mare.

O soră, Pepi Klein (născută Rosenfeld), locuia la Uioara Ocna Mureș. Soțul ei, David Klein, avea o prăvălie de biciclete și de mașini de cusut. Ea era casnică. Religioasă, cu perucă, nu oricum, foarte religioasă. La un moment dat ei s-au mutat la Cluj (după al doilea război mondial) și din Cluj au plecat în Israel. Pepi a murit în Israel, el s-a recăsătorit acolo cu o cunoștință comună a noastră din Lupeni. Pepi și David Klein au avut trei băieți și două fete. Doi băieți au murit în Transnistria, oamenii au povestit că au fost aruncați în aer. Jenő îl chema pe unul, pe celălalt îl chema Ernő. Un băiat mai mic a fost mult timp la Cluj șofer pe autobuze și a plecat în Israel. O fată, Hana, era profesoară de matematică. A murit în Israel. La rândul ei, a avut o fată și un băiat, care trăiesc în Israel. Cealaltă fată, Erzsi, s-a măritat cu croitorul Teatrului Național din Satu-Mare. Au plecat la un moment dat în Israel. A avut un băiat, Matei, un băiat eminent, care a intrat la București, la Electronică fără nici un meditor. Au ajuns în Israel, iar băiatul a murit în Războiul de 6 zile. Soțul s-a spânzurat, iar ea zilnic era la cimitir, la un coșciug în care nu era nimic pentru că băiatul ei a fost sfărțecă într-un tanc. Băiatul era căsătorit, soția era gravidă, deja aveau un copil; are doi copii, mari acum. Ca să o scoată de lângă aceste morminte, i-au găsit pe cineva din Cluj, a cărui soție murise la Auschwitz și au convins-o să se căsătorească. A plecat în America.

Etus Baum (născută Rosenfeld), sora cea mai drăguță, s-a măritat la Brașov. Era casnică, iar soțul ei, Sandor Baum, avea un magazin alimentar. Locuiau la Brașov lângă carierele de piatră. Avea o trăsură cu un cal, cu care eu mă duceam când eram în vacanță să fac aprovizionarea în oraș. A avut două fete. Etus era frumoasă, dar și fetele. Fetita cea mare, Sonia, avea 12 ani, și cea mică, nu știu numele, avea 8 ani, (când) au murit cu mama lor la Auschwitz. Sandor Baum, soțul ei, a supraviețuit și s-a recăsătorit la Oradea.

Încă un frate, Benjamin Rosenfeld, Dezső, era cismar, locuia la Petroșani. Tata îl cam întreținea, era un necăjit. S-a căsătorit, a plecat în Israel. Era habotnic, soția lui purta perucă. Destul de habotnici și copiii. La un moment dat o fiică a acestui Dezső vorbea la telefon și a venit fi-su și i-a turnat o ceașcă de apă; cum îndrăznește să ridice telefonul sămbăta! Dezső a avut două fete. El a murit, soția

lui și cu fetele au plecat în America, sunt măritate, una cu un măcelar, alta cu un comerciant, care avea o mică fabrică de blugi (blue jeans).

Tatăl meu, Martin Rosenfeld, s-a născut în 1892 la Barul Mare. A făcut liceul teoretic făcând naveta între Petroșani, și Barul Mare. A venit la Petroșani a fost încadrat la minele de cărbuni și acolo a lucrat o viață întreagă, 46 de ani. Era un om absolut deosebit, de o seriozitate, de o ținută morală desăvârșită, era respectat și admirat de absolut toți cei ce-l cunoșteau.

Mama, Rosenfeld Frida (născută Lustig) s-a născut în anul 1901. A făcut liceul din Petroșani. În tinerețe era casieră la o parfumerie la Petroșani. Știu că pentru tata a fost un „coup de foudre” (dragoste la prima vedere) când a cunoscut-o pe mama. A luat-o de nevastă prin 1921 și au fost foarte fericiți.

Noi am avut o casă mare din cărămidă, când stăteam în colonia minieră de la Lonea. Locuim pe strada Nicolae Iorga, la numărul 14. Strada începea cu casele ceferiștilor, apoi continua cu colonia minieră până la strada principală. Eram singurii evrei acolo, ceilalți erau funcționari sau muncitori pe la mină. Aici aveam drept cei mai buni prieteni o familie care stătea vizavi de noi, Szekeley se numea. Ea era casnică, iar el era calfă – adică vindea la magazinul salariiștilor de la minele de cărbuni. Minerii plăteau la sfârșitul lunii - veneau cu o chitanță și se scădea din salariu tot costul cumpărării. Se cumpăra un sac de făină albă, un sac de făină semialbă – că atunci pâinea se făcea în casă, un sac de mălai, jumătate de sac de zahăr. Așa se făceau cumpărăturile acolo... Asta era colonia de mineri.

Oscar Roșeanu și părinții săi

Mama era o foarte bună gospodină. În colonie aveam o locuință cu verandă frumoasă și în față o grădină de flori. În spate era o grădină de zarzavaturi. Tata i-a făcut o cutie prin care ieșeau numai găturile găștelor și le îndopa cu porumb, cu apă sărată, ca să dorească să bea apă și să mănânce, să se îngrășe. Toată ziua. Așa se făceau 12 găște pentru la iarnă, se puneau la afumat. Laptele se aducea de către o momârlancă (notă: țărancă din Valea Jiului), cu un cal cu donițe. Se puneau de jur împrejur mămăligă, să nu se verse, și se gusta acolo. Mama avea relații de prietenie cu toate vecinele. Se simțeau absolut egali fără nici un fel de discriminare, nu exista așa ceva.

Numele meu este deci Oscar Roșeanu (schimbat în 1947 din Oszkar Rosenfeld). M-am născut la Petroșani pe 2 mai 1923. Aveam prieteni de toate felurile și de toate neamurile și jucam fotbal toată ziua pe luncă, ca orice băiat care se respectă. Striga mama: „Osiiiiiiiiiii”, cred că eram la sute de metri, câteva rânduri de case. Mă chema la masă. Prietenii copilăriei erau: Dick Laci, portarul echipei noastre de fotbal, Sporia, băiatul de momârlan, Rubb Dudu, cu părinții ceasornicari, Zuberetz, cu părinții cizmari (cehi). Niciodată, nimeni nu a întrebat ce etnie este celălalt, ce religie are.

Am studiat vioara, am făcut Conservatorul la Cluj doi ani, fără frecvență. Aveam un profesor de vioară care venea o dată pe săptămână acasă. Am

Muzeul Țăranului Român a inițiat o serie de manifestări menite să prezinte publicului larg viața și obiceiurile etniilor minoritare care locuiesc în țara aceasta de veacuri. Prima acțiune din seria anunțată a fost dedicată evreilor, cu o expoziție organizată de „Centropa”, între 27 martie și 14 aprilie, expoziție ce va călători apoi nu numai prin țară dar și în străinătate. Intitulată „Martori evrei ai unui secol românesc”, expoziția prezintă 40 de biografii, însoțite de fotografii, ale unor evrei români, care permit retrăsarea destinului unor familii obișnuite, a căror viață a fost doar ca un fir în imensa țesătură care a înglobat viețile a 800.000 de evrei. „Centropa” este o organizație non-profit, creată în 1997 de Edward Serotta care, folosind colaborarea a peste 100 de specialiști din 15 țări ale Europei centrale, a înregistrat 1.500 de interviuri cu evrei, dintre care 140 din România. Toate aceste informații pot fi găsite pe site-ul www.centropa.org. Redăm în aceste pagini fragmente de viață, povești reale ale unor oameni care au trăit drama cotidiană a evreilor din această țară sub legionari, sub Antonescu și apoi sub comunism.

Oscar Roșeanu, la o întâlnire cu un grup de elevi în expoziție

cântat cu orchestra de la Petrila, mergeam chiar de două ori pe săptămână și veneam noaptea acasă pe jos, cu vioara pe sub braț. (Notă: Distanța este de 5 km de la Lonea.) Cântam într-o orchestră semisimfonică. Am avut acordeon, Tot cartierul duia de acordeonul meu, când cântam prin curte.

Petroșani-strada principală

Petroșani este orașul copilăriei mele. Cele mai frumoase amintiri mă leagă de acest oraș. Trăiau în armonie români, maghiari, evrei, germani, francezi. Petroșaniul avea o comunitate evreiască puternică.

Evreii din Petroșani nu erau puțini. Din acest punct de vedere aș analiza familiile evreiești așezate pe strada principală a orașului. Venind dinspre Hațeg, intrând în oraș, prima familie de evrei era Fucs. Se ocupa cu tâmplăria. Peste câteva case locuia Simenthal, croitor de elită. Cine vroia în oraș să aibă haine elegante, i le făcea Simenthal. Urma o casă cu etaj, cu curte interioară, cu havuz. Era familia Marek, proprietarii uzinei electrice din oraș. Apoi era un colț de stradă, unde era o măcelărie, proprietatea fraților Horvath. Tot pe strada principală, familia Biber avea un magazin de confecții. Într-un colț era un magazin alimentar impunător al fraților Weiss. Locuiau într-o vilă cu un etaj, situată deasupra acestui magazin. În magazin găseai de toate, de la dulciuri la zarzavaturi. Se numea „magazin de coloniale” sau „magazin universal”. Urma o altă familie, Weiss, care avea un magazin de bijuterii, profilat în special pe argintărie. El era mic, gras, ea era mai înaltă, mai impunătoare, se vedea că este conducătoarea familiei. Urma un magazin de confecții, magazinul fraților Schretter. Tatăl și câțiva copii, toți erau în acest magazin. De altfel, frații Schretter au rămas comercianții principali ai orașului. Toată lumea îi cunoștea, toată lumea apela la ei pentru a fi serviți în mod deosebit. Cel mai mic dintre frați a fost primarul orașului Petroșani, candidând ca independent. Urma un magazin de pantofi al unei familii Hertz. Erau doi frați. Apoi era o farmacie: Ranghewürtz, al căror băiat a plecat în Israel. O altă familie, Biber, avea un magazin de parfumi, aparatură foto, instrumente muzicale etc. Și această familie a plecat în Israel. La magazinul de confecții al familiei Goldstein toată lumea admira firma: un pantalon la care, de fiecare crac trăgeau câte patru oameni și nu se rupea. Acest lucru voia să arate cât de

rezistente erau produsele din acest magazin. Tot pe strada principală locuia și familia inginerului Abraham. Această familie a organizat Ihudul din Petroșani, organiza Keren-Kaiamet(e). O altă familie era Hoffmann. El era director de bancă.

Pe malul râului Maleia era o vilă foarte frumoasă în care locuiau două familii: Pick (care este și în prezent la Petroșani, una dintre puținele familii de evrei care au rămas în acest oraș) și familia avocatului Halmos, care avea o fată și un băiat. Fata era o cunoscută pianistă. După informațiile mele, această familie ar fi emigrat în India înainte de a li se fi pierdut urma. De asemenea familia Vamos: tatăl era contabil și avea doi copii, un băiat, Ervin, și o fată, Lili. Băiatul mi-a fost coleg de facultate, terminând Facultatea de Fizicochimie la București. După 1960 au moștenit o avere de la un unchi din Franța și au plecat în Israel, unde și-au realizat o situație foarte bună.

Foarte multe nume merită să fie menționate. Familia Isac avea o cârciumă. Cred că erau singurii cârciumari evrei din Petroșani. Tot pe strada principală, era un magazin de pantofi. Proprietar: Musen Deri, pe care am avut prilejul să-l întâlnesc după război la Haifa, tot ca patron al unui magazin de încălțăminte. Mai era familia Feldmann. El era optician. Au plecat în Israel și acolo i-am întâlnit într-un magazin, tot de optică, nu departe de magazinul de pantofi al lui Musen Deri. Apoi, familia Taub avea un magazin de pantofi. Interesant este că după ce au plecat în Israel, a devenit director de bancă. Un alt prieten al meu era Zuker Mandel. Erau doi frați. Au plecat în Israel. Rotman Paul, zugrav, a plecat cu sora lui în Israel, înainte de 1941. De asemenea, familia Leb, tâmplar. El cu fratele și cu două surori au plecat de asemenea în Israel. Mai era o familie de croitori, Schwalb, care a plecat în Israel.

Familia Kardos avea un magazin de confecții. De domnul Kardos mă leagă o amintire amuzantă: la vârsta de trei-patru ani, m-a învățat să îmi suflu nasul în batistă. Îl vedeam tot timpul în fața magazinului privind strada. Alături, un magazin în care lucra ceasornicarul Rubb. Băiatul cel mare al acestuia a rămas ceasornicar, cel mic a devenit medic la Cluj. Bătrânul Rubb era umoristul orașului. Știa mii de bancuri.

Următorul magazin era farmacia Reismann. În Petroșani erau două farmacii, amândouă aparținând unor evrei. Apoi era un magazin de fierărie. Altă familie, care locuia tot pe strada principală și care avea un magazin de